

VARGYAS PÉTER

A pénz története Babilóniában
a pénzverés előtt és után

| ÓKOR - TÖRTÉNET - ÍRÁS | 1.

SOROZATSZERKESZTŐ: CSABAI ZOLTÁN

VARGYAS PÉTER

A pénz története Babilóniában
a pénzverés előtt és után

SZERKESZTETTE ÉS SAJTÓ ALÁ RENDEZTE:
CSABAI ZOLTÁN

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÓKORTÖRTÉNETI TANSZÉK – L'HARMATTAN
PÉCS – BUDAPEST, 2010

A kötet megjelenését támogatta a Pécsi Tudományegyetem.

A szerkesztésben Stípich Béla közreműködött.

© Vargyas Péter örökösei

© Csabai Zoltán

© L'Harmattan

L'Harmattan France
7 rue de l'Ecole Polytechnique
75005 Paris
T.: 33.1.40.46.79.20

L'Harmattan Italia SRL
Via Bava, 37
10124 Torino-Italia
T./F.: 011.817.13.88

ISBN 978 963 236 299 1

ISSN 2062-0497

A kiadásért felel a kiadó igazgatója és a tanszék vezetője.
A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezményrel

megvásárolhatók: L'Harmattan Könyvesbolt

1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.

Tel.: 267-5979

harmattan@harmattan.hu

www.harmattan.hu

A könyv borítóját Nemes Péter tervezte.

A nyomdai előkészítést Csernák Krisztina, a nyomdai munkákat
a Demax Művek végezte, felelős vezetők Miklóssy János és Tábori Szabolcs.

Tartalomjegyzék

Szerkesztői előszó	9
1. Bevezetés	13
1.1 Pénz a vert pénz előtt	13
1.2 A pénz meghatározása és helye a mezopotámiai gazdaságtörténetben	21
1.3 Ezüst mint értékmérő és fizetőeszköz	26
1.4 Pénz a babilóni mindennapokban. Az alapvető fogyasztási cikkek pénzben kifejezett árai Babilóniában a pénzverés előtt és után	29
2. Ezüst a vert pénz megjelenése előtt	43
2.1 Ezüsfajták és az ezüst tisztasága az újbabilóni szövegekben	43
2.2 Tiszta ezüst	45
2.2.1 <i>Kaspu qalû</i>	45
2.2.2 <i>Kaspu murruqu</i>	51
2.3 A standard tisztaság (875‰)	53
2.3.1 <i>Kaspu peşû</i>	53
2.3.2 <i>Kaspu ša ina 1 šiqli bitqa nuḥḥutu</i>	55
2.3.3 <i>Kaspu bitqa</i>	56
2.3.4 <i>Kaspu nuḥḥutu</i>	57
2.4 A nem-standard tisztaság meghatározása	59
2.4.1 958,33-as tisztaság	59
2.4.2 916,66-os tisztaság	59
2.4.3 900-as tisztaság	60
2.4.4 833,33-as tisztaság	60
2.4.5 800-as tisztaság	61
2.4.6 A babilóniai ötvözetek és a karátrendszer	62

6 ▸ *A pénz története Babilóniában a pénzverés előtt és után*

2.5 Bizonytalan, illetőleg nem a tisztaságra vonatkozó jelzők	63
2.5.1 <i>Kaspu akkadu</i>	63
2.5.2 <i>Kaspu barru</i>	64
2.5.3 <i>Kaspu hāṭu</i>	64
2.5.4 <i>Kaspu kunnu</i>	64
2.5.5 <i>Kaspu qallalu</i>	64
2.5.6 <i>Kaspu quppu</i>	66
2.5.7 <i>Kaspu lā petqu</i>	66
2.5.8 <i>Kaspu tuḥḥu</i>	67
2.6 Az ezüst finomságának változásai és az ezzel kapcsolatos problémák	69
3. A pénzverés állítólagos mezopotámiai előzményei	77
3.1 Szín-ahhé-eriba félsékeles érméje	77
3.2 Bár-rákib feliratos pénze	82
4. A pénzverés lehetséges ókori keleti előzményei	85
4.1 <i>Kaspu(m) kanku(m)</i>	85
4.2 <i>Kaspu kaniktu</i>	87
4.3 Az első hamispénzek	89
4.4 <i>Kaspu ša nadānu u mahāri</i>	91
4.5 <i>Kaspu ginnu</i>	95
4.6 <i>Kaspu ša lā ginnu</i>	111
5. A perzsa pénzverés és I. Dareiosz pénzreformja	121
5.1 Küzdelem a pénzverés ellenőrzéséért	121
5.2 Az ezüstpénz	127
5.3 Az aranypénz	141
5.4 Exkurzus 1. Dareiosz adóreformja új megvilágításban	151
6. Vert pénz használata Babilóniában a szeleukida korig	165
6.1 <i>Kaspu epšu</i>	165
6.2 <i>Kaspu istatirru</i>	168
6.3 <i>Kaspu babbanû</i>	170
7. A törtezüst használatának továbbélése a pénzverés után	175
7.1 A vert pénz használatának babilóni módja	175

7.2	<i>Kaspu šibirtu</i>	178
7.3	<i>Kaspu kangu u raksu</i>	183
7.4	<i>Kangu ša pīri</i>	185
7.5	<i>Ḫindu petertu</i>	186
7.6	<i>Manûtu ša Bābili</i> – a pénz számolásának babilóniai módja	187
8.	A pénzhasználat és az áruk speciális problémái Asszíriában és Babilóniában a Kr. e. 2. és 1. évezredben	191
8.1	Ártarifák és árfolyamjegyzékek Asszíriában és Babilóniában a Kr. e. 2. és 1. évezredben	191
8.2	A kargamisi mana a Kr. e. 3. és 2. évezredekben	197
8.3	A kargamisi mana a Kr. e. 1. évezredben	205
8.4	A csillagászati naplók árai	210
9.	A pénz ára. A kamat problematikája	217
9.1	A kamat	217
9.2	A kamatláb	220
9.3	Egy rendhagyó újbabilóni kamatláb	226
9.4	Egy rendhagyó újasszír kamatláb	228
10.	A pénz Mezopotámiában: a kincsleletek tanúsága	229
10.1	A kincsleletek áttekintése	229
10.1.1	<i>Tell Agrab no. 1</i>	229
10.1.2	<i>Tell Agrab no. 2</i>	229
10.1.3	<i>Khafajah no. 1</i>	230
10.1.4	<i>Khafajah no. 2</i>	230
10.1.5	<i>Tell Brak no. 1</i>	230
10.1.6	<i>Tell Brak no. 2</i>	230
10.1.7	<i>Tell Taya no. 1</i>	230
10.1.8	<i>Tell Taya no. 2</i>	230
10.1.9	<i>Tell Asmar no. 1</i>	231
10.1.10	<i>Tell Asmar no. 2</i>	231
10.1.11	<i>Tell Asmar no. 3</i>	231
10.1.12	<i>Tell Huera no. 1</i>	231
10.1.13	<i>Tell Brak no. 3</i>	231
10.1.14	<i>Tell Brak no. 4</i>	232

10.1.15 Mumbaqaat no. 1	232
10.1.16 Assur no. 1	232
10.1.17 Larsza no. 1	232
10.1.18. Larsza no. 2	232
10.1.19 Szippur no. 1	233
10.1.20 Szúza no. 1	233
10.1.21 Níppur no. 1	233
10.1.22 Assur no. 2	233
10.1.23 Assur no. 3	234
10.1.24 Nús-e Dzsán no. 1	234
10.1.25 Bahrain no. 1	234
10.1.26 Bagdad no. 1	235
10.1.27 Tigris no. 1	235
10.1.28 Tello no. 1	235
10.1.29 Mezopotámiai n. 1	235
10.1.30 Babilón no. 1	235
10.2 A larszai lelet jelentősége	236
10.3 Kitekintés: Tòd és Tell el-'Ajjül	238
10.3.1 Tòd	238
10.3.2 Tell el-'Ajjül	246
10.4. Exkurzus 2: A Tepe Nús-e Dzsán-i ezüstkincs új megvilágításban	263
11. Az igazságos ár kérdéséhez. Uruk példája	282
12. Összefoglalás	287
12.1 Babilónia gazdasága és társadalma a pénzverés megjelenésének idején	287
12.2 A vert pénz ókori keleti sikertelenségének magyarázata	290
Rövidítések	295
Bibliográfia	305